

פרשת שופטים התשע"ה

איתא במדרש רבה פרשת שופטים "זהו שאמר הכתוב (משלי ו) לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שוטר ומושל תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה. מה ראה שלמה ללמד לעצל מן הנמלה? רבנן אמרי, הנמלה הזו, שלשה בתים יש לה ואינה כונסת בעליון מפני הדלף, ולא בתחתון מפני הטינה, אלא באמצעי. ואינה חיה, אלא ששה חדשים, למה? שמי שאין לו גידים ועצמות אינה חיה אלא ששה חדשים. וכל מאכלה, אינה אלא חטה ומחצה. והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצא חטין ושעורין ועדשים. אמר רבי תנחומא וכל חיה אינה אלא חטה ומחצה, והיא כונסת את אלו, ולמה היא עושה כן? שאמרה, שמא יגזור עלי הקדוש ברוך הוא חיים ויהיה לי מוכן לאכול. אמר ר' שמעון בן יוחאי, מעשה היה, ומצאו בבור שלה שלש מאות כור מה שמכנסת מן הקיץ לחורף. לפיכך אמר שלמה, לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם, אף אתם, התקינו לכם מצות מן העולם הזה לעולם הבא. ומהו, ראה דרכיה וחכם? רבנן אמרי, ראה דרך ארץ שיש בה שבורחת מן הגזל. אמר ר' שמעון בן חלפתא, מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת, והיו כולם באות ומריחות בה, ולא היתה אחת מהן נוטלת אותה, באה אותה שהיתה שלה ונטלה אותה. ראה חכמה שיש בה וכל השבח הזה שיש בה, שלא למדה מבריה ולא שופט ולא שוטר יש לה שנאמר (שם /משלי ו/) אשר אין לה קצין שוטר ומושל. אתם, שמניתי לכם שופטים ושוטרים על אחת כמה וכמה שתשמעו להן, הוי שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך".

המדרש, מדבר על עניין ההתבוננות של שלמה המלך ע"ה בנמלה ובמעשיה. ומתוך זה, שלח כל יהודי ללמוד את דרכיה של הנמלה, על מנת שישכיל וייטב דרכיו ויהיו חיו בעלי משמעות. והנה, הוא פונה אל העצל, כי בכל אדם טבועה מידה זו, ונוטה הוא אליה.

והנה, מידת העצלות, היא מידה הטבועה בכל אדם. וכפי שבארנו, כל מידה, יש בה אפשרות להיות לטובה או לרעה. וכפי שדורשי רשומות אומרים על הפסוק "וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵה פְּנֶסֶף וּבְזָהָב". שהיה אברהם אבינו כבד, כמו העצל אשר הוא כבד במעשיו בדבריו, כך אברהם אבינו היה כבד בענייני העולם הזה, אך לדבר ה', הנה כתיב ביה, "וישכם אברהם בבוקר" שהיה זריז ביותר. כי מידה זו של העצלות, בכל ענייני העולם הזה ברוכה ומבורכת. והיות האדם עצל בענייני העולם הזה, הנה מרחיק מעצמו את כל המפריעים בעבודת ה'. והוא, כי

הרגל נהפך לטבע, ובהיותו עצל בענייני העולם הזה, הופכת מידה זו להיות טבע שלו, הנה מרחיק את המפריעים הפנימיים והחיצוניים. והמפריעים הפנימיים הם התאוות לכל ההבל אשר תחת השמש, כי בהיותו עצל בעניין מסויים ויודע כי לא יגיע אליו עניין זה, הנה גם החמדה סרה מליבו. וראה פירוש הראב"ע על מצוות לא תחמוד, אשר כתב, כי כמו שבן כפר לא יחמוד בת מלך מצד שזה בלתי אפשרי מבחינת מעמדו, ועל כן יסיר החמדה מליבו, כך היהודי כאשר ירכוש את מידת העצלות בענייני העולם הזה הנה כל חמדה אשר תהיה בליבו, מרוב עצלותו בענייני העולם הזה, הנה יסירנה מליבו. והמפריעים החיצוניים, הנה הינם בני אדם יושבי קרנות אשר עיסוקם בהבלי העולם הזה, הנה אם יידעו כי אין לו חלק ונחלה איתם בענייני העולם הזה, בגלל מידת העצלות שיש לו בכל ענייני העולם הזה, יתרחקו ממנו כמטחוי קשת, ומה להם להטרידו אם אינו חבר להם במעשיו? וראה כמה משובחת יכולה להיות מידה זו.

וכן להיפך, ראה גם ראה את מידת הזריזות, אם היא בענייני עולם הזה כמה רעה היא, וכמה גרועים תוצאותיה. כי בהיותו זריז ונשכר בענייני העולם הזה, הרי הוא שואף ליותר ויותר. כי הצלחה מושכת עוד הצלחה. והרי הוא רוכש את כל ענייני העולם הזה, אשר הם מרחיקים אותו מענייני העולם הבא. כי אם זמנו ומרצו הוא ברכישת ממון מעמד וכבוד, היאך יתפנה ללמוד תורה לתפילה ולמעשים טובים? ולכן, כל מידה תלויה היא לאן היא מכוונת, וכיצד משתמשים בה.

וכאן מביא שלמה המלך ע"ה דוגמה מהנמלה, וחז"ל למדו כמה דברים מדוגמה זו שהביא. האחת, שהיא מחלקת מדורה לשלש בתים. השנית אשר היא כונסת דווקא בבית אמצעי כי בראשון דלף ובשלישי טינה. השלישית הסתפקותה במועט שכל מאכלה חיטה ומחצה. הרביעית שהיא חיה ששה חדשים. החמישית הבליטו שהיא כונסת משלשה מינים חיטים שעורים ועדשים. השישית שהיא חיה מן התקווה ולמרות שזה ספק גדול. השביעית שר' שמעון בר יוחאי משבח אחת שנמצא בבור שלה שלש מאות כור.

ובראשונה, זה שהיא מחלקת לשלשה בתים הנה ירמוז על האדם. כי יש לו לאדם שלשה בתים. והם עולם הזה ביתו האחד, גן עדן התחתון ביתו השני, וגן עדן העליון ביתו השלישי. והוא, כי ביתו הארעי הוא בית זה בעולמנו זה, אשר דומה ללילה, ומסתיר ומחשיך על שני בתים המזומנים לו. כי בהיותו בעולם זה, הנה אוגר לשני בתיו, אשר אם יזכה והגיע אליהם אשריו ואשרי חלקו. וכתב הבן איש חי פרשת ואתחנן, על מעלת גן עדן התחתון, והוא בחינת הריח. ומעלת גן עדן העליון הוא בחינת הראייה. ועל כן, הזהיר כמה קשה עוון הראייה האסורה אשר מי שפוגם בראייה ולא שב בתשובה הנה לא יזכה למעלת גן עדן העליון. ולכן

יחלק האדם את עולמו ויזכור כי שלשה בתים לו ואל יהרוס את שני בתיו בגלל בית אחד ארעי.

והשנייה, הנה זה שהיא מחלקת דירתה לשלשה מדורים, הנה הוא רמז גדול לאדם. והוא, כי זמן האדם הנה מחולק לשלש. עתיד, הווה ועבר. ועיקר יגיעו של האדם הוא בהווה, ולשם הוא צריך להתמקד ולשים את כל מאמציו. והנה בדירה העליונה, היא לא שמה את מאמציה מפני הדלף. וכן, אין לו לאדם לשים יגיעו ומאמציו בעתיד כי הדלף עניינו טיפה אחר טיפה היורדת על האדם, ובלשון שלמה המלך ע"ה במשלי פרק כז **"דָּלַף טוֹרֵד בַּיּוֹם סִגְרִיר וְאִשֶּׁת מְדִינִים נִשְׁתָּוָה"**. דהיינו, העיסוק בעתיד, הרי הוא מביא את האדם לידי מצב של דלף טורד. כי אינו יכול להתעסק בשלימות בכל עניין. כי כמה וכמה דברים צצים בעתיד, המשנים את התמונה. והוא צריך כל הזמן לאטום חורים ולסתום פרצים, על מנת שכוונתו ורצונו יבוא. וכן הוא בא בחינת טרדות המחשבה, של מה יהיה וכיצד יבוא ואם יצוץ עניין מסויים. והבית השלישי, אינה אוגרת בו מפני הטינה (טיט שהאדמה רטובה), ויש לקשר את זה לענייננו, כי היהודי אין לו להתעסק בעבר ומה שהיה. כי יכול להעלות טינה וכעס, הן על עצמו הן על אחרים, מדוע לא עשה כך ולמה לא התנהגו אליו בהתאם. ואם כך, נמצא כל חייו כועס ואינו מתקדם. על כן, צריך הוא לאגור כל כוחותיו בהווה, כי בהיותו מתעסק בהווה, הנה לא יחשוש מפני העתיד והעבר, ונמצא חי חיים מלאים בעשייה מבורכת.

והשלישית, הסתפקותה במועט. והוא, כי כל הסתפקותה הוא חיטה ומחצה. ועניין חיטה ומחצה, הוא להורות על מיעוט הסתפקותה וכדי חייה, ולמרות פועלה הגדול. והדרך ללמוד בזה, הוא לראות עד כמה אדם צריך לדאוג לעצמו, לחיי גופו במידת ההסתפקות במועט. ועוד יש לרמוז, כמו שהגמ בברכות סא'. **"אמר רב: יצר הרע דומה לזבוב, ויושב בין שני מפתחי הלב, שנאמר זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח. ושמואל אמר: כמין חטה הוא דומה, שנאמר לפתח חטאת רבץ"**. והוא, כי דמיונו לחיטה, הוא מפני מי שאומר, כי עץ שאכל ממנו אדם הראשון היה מין חטה, ולכן מאכלה מן החטה מעט שבמעט. ודרך ההתמודדות עם היצר הרע, הוא במיעוט המאכל. והנה עיקר המאכל הוא הלחם, וההתמודדות עם היצר, הוא בחינת מחצה בחינת לחם עוני, והיא חטה ומחצה כדרך שאנו לוקחים מצה וחצי בפסח ללמדנו מידת השברון והענווה. וכלל הוא, לא לשאוף להגיע לשלימות בענייני עולם הזה.

והרביעית, שהוא כל חייה הוא ששה חדשים, וששה חודשים היינו מחצת השנה, והיינו, שיש נמלים, אשר לא יגיעו אל הקיץ ויש אשר לא יגיעו אל החורף. והוא, כי בזמן החורף היא עת האכילה ובזמן הקיץ הוא עת האסיפה. והנה ילמד האדם

מוסר גדול. והוא, כי יש עת אשר האדם נולד בה ואין היא עת טובה, ואל יאמר האדם שהימים הראשונים היו טובים מאלה, או שהעתיד יותר טוב. אלא כפי העת והזמן שהוא נמצא שם, על פיו יחיה ולא יבוא להרהר מה שיהיה אם יהיה לתועלתו או לאו, וכדרך שמצינו בחוני המעגל בגמ' תענית כג'. "אמר רבי יוחנן: כל ימיו של אותו צדיק (חוני המעגל) היה מצטער על מקרא זה שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. אמר: מי איכא דנייס שבעין שנין בחלמא? (יכול להיות שיהיה מי שיישן שבעים שנה בחלום?) יומא חד הוה אזל באורחא יום אחד היה הולך בדרך, חזייה לההוא גברא דהוה נטע חרובא ראה איש אחד נוטע חרוב, אמר ליה: האי, עד כמה שנין טעין אמר לו לכמה שנים טוען פירות? – אמר ליה: עד שבעין שנין אמר לו לשבעים שנה. – אמר ליה: פשיטא לך דחיית שבעין שנין אמר לו, פשוט לך שתחיה שבעים שנה? – אמר ליה: האי [גברא] עלמא בחרובא אשכחתיא אמר לו אותו האיש עולם עם חרובים מצאתי, כי היכי דשתלי לי אבהתי כמו ששתלו לי אבותי – שתלי נמי לבראי כך אשתול לְבְנֵי יתיב, קא כריך ריפתא, ישב והיה אוכל לחם אתא ליה שינתא, נים בא לו שינה וישן. אהדרא ליה משוניתא עלתה לו מסביבו שן של סלע, איכסי מעינא, ונים שבעין שנין נעלם מעיני אנשים ונרדם שבעים שנה. כי קם חזייה לההוא גברא דהוא קא מלקט מינייהו כשקם ראה איש שמלקט מהחרוב. אמר ליה: את הוא דשתלתיה אמר לו, אתה הוא ששתלתו? – אמר ליה: בר בריה אנא אמר לו בן בנו אני. אמר ליה: שמע מינה דניימי שבעין שנין אמר לו שמע מזה שנרדמתי שבעים שנה". מכאן ילמד האדם שאם נולד בשעת השפע, שהוא מקביל לנמלה הנולדת בשעת החורף, הנה לא ישנה ממאכלו והתנהגותו, כדרך שהיא לא משנה ממאכלה ואוכלת חטה ומחצה גם בחורף, וכן אם נולד בשעה שאינה של שפע יתנהג בוודאי בהתאם.

והחמישית, הנה הדגישו חז"ל, מה שהיא כונסת משלשה מינים שהם חיטים שעורים ועדשים. ועניין שלשת מינים אלו הם אחד מעולה מחבירו. כי מצינו בגמ' פסחים ג': ששם החיטים הם מעולות יותר מהשעורים. ובעירובין פא'. "אמר רב חייא בר אבין אמר רב: מערבין בפת עדשים. איני? והא ההיא דהואי בשני דמר שמואל, ושדייה לכלביה ולא אכלה!" שפת עדשים היא אפילו לא מאכל כלבים (בערבוב עם מינים אחרים). ובכל זאת, אין היא לוקחת רק את החיטים אלא לוקחת משלשתם. ובכך, כל אדם יידע, כי גם מה שפחות מחבירו, ונראה בעל ערך נמוך, הנה מעלתו גבוהה בעניין אחר. ולכן אין ליקח רק מהדברים הברורים והטובים שישנם, אלא מהכל. כי לכל עת וזמן וחפץ תחת השמים.

והשישית, הנה כל חיותה היא מן התקווה אשר היא לכל אדם. והוא, כי כל ימי חיותנו בעולם הזה, הוא לתקווה ליציאה מן הגלות ולתיקון העולם הזה, מחטא אדם הראשון. ולמרות שנגזר עלינו ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה. הנה, אין אנו מאבדים תקווה שאולי בימנו יבולע המוות לנצח ומחה ה' דמעה. וכמו שהנמלה יודעת, שחיייה הם מחצת השנה, הנה היא חיה ואגרת להרבה יותר, מתקווה. שאומרת, שמא יגזור עלי הקדוש ברוך הוא חיים ויהיה לי מוכן לאכול. וכך, גם כל אחד מאתנו צריך להיות במעשה המצוות לאגור להרבה הרבה שנים, לבד מה שמוכן וממתין לו בעולם הבא.

והשביעית, הוא מה שר' שמעון בר יוחאי משבח את הנמלה, שנמצא בתוך ביתה שלש מאות כור. ועניין שלש מאות כור רומז למה שהגמ' בתמיד כח': אומרת "החלו מעלין באפר על גב תפוח. תפוח היה באמצע המזבח. פעמים שהיו עליו כשלוש מאות כור". דהיינו הדשן של המזבח שהיה נוי למזבח, ועומד בצורת תפוח על המזבח. הנה השיא שלו היה לפעמים, שלש מאות כור (כל כור כמאתים וחמשים ק"ג לערך) והנה כמות זו של דשן, הוא רק הנשאר מהקרבנות של עם ישראל. דהיינו הוא הפסולת והשארית של הקירוב של עם ישראל לה' יתברך. ועניין זה, הוא מקביל לעבודת האדם שיהיה הוא בתוך ביתו ועולמו בעולם הזה, כמות עצומה וכמה שיותר הרבה מעבר למה שהוא זקוק בענייני עולם הזה. דהיינו, לא יאמר אדם כי ילמד הלכה, וזה מספיק לו. או מדרש או כל דבר אחר, אלא ייקח עוד ועוד כמה שיותר.

והעניין להגיע לכמות גדולה מעבר לעבר בתורה ובמצוות באופן שאפילו הפסולת והפגום בה לאחר שנברר ונשים בצד, יהיה בשיעור גדול מאד. יזכה אותנו ה' ללמוד ממידת הזריזות של הנמלה ולאסוף וליקח מהעולם הזה כמה שיותר אהבה וכיסופין לה' יתברך בלימוד וקיום התורה ומצוותיה אכי"ר

שבת שלום

יוסף בן דוד